อำนาจปกครองบุตรหลังหย่า: ลูกอยู่กับใคร เปลี่ยนหรือถอนอำนาจปกครอง สิทธิเยี่ยมบุตร และค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

โดย เอกสยาม ชัยศร ที่ปรึกษากฎหมาย
บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด

> เนื้อหานี้เป็นข้อมูลกฎหมายทั่วไป ไม่ใช่ความเห็นทางกฎหมายเฉพาะกรณี การพิจารณาแต่ละเรื่องต้องอาศัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของเรื่องนั้น ฉบับออนไลน์ที่ปรับปรุงล่าสุดอยู่ที่ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

สาระสำคัญโดยสรุป

- บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดาทั้งสองฝ่าย อำนาจปกครองจะอยู่กับฝ่ายเดียวเฉพาะในกรณีที่กฎหมายกำหนด เช่น ศาลสั่ง หรือบิดามารดาตกลงกันตามที่กฎหมายให้ตกลงได้[1]
- หย่าโดยความยินยอมต้องทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้าตกลงกันไม่ได้ศาลชี้ขาด ส่วนหย่าโดยคำพิพากษา ศาลที่พิจารณาคดีหย่าชี้ขาดเรื่องนี้ด้วย โดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ[2]
- ข้อตกลงหรือคำสั่งเรื่องอำนาจปกครองเปลี่ยนได้ ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองประพฤติตนไม่สมควร หรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป[3] และบิดาหรือมารดาฝ่ายที่ไม่ได้ใช้อำนาจปกครองยังมีสิทธิติดต่อกับบุตรตามควรแก่พฤติการณ์[4]
- บิดามารดาทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรผู้เยาว์ ไม่ว่าฝ่ายใดเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง[5] จำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูศาลกำหนดตามความสามารถของผู้ให้ ฐานะของผู้รับ และพฤติการณ์แห่งกรณี[6] และแก้ไขได้เมื่อรายได้หรือฐานะเปลี่ยนไป[7]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

- คดีอำนาจปกครองบุตรและค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นคดีครอบครัวในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว[8]

อำนาจปกครองบุตรคืออะไร และใครเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง

อำนาจปกครองบุตร คือ สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาในการดูแลตัวบุตรและทรัพย์สินของบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 วางหลักว่าบุตรผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดาทั้งสองฝ่าย และอำนาจปกครองจะอยู่กับบิดาหรือมารดาฝ่ายเดียวเฉพาะหกกรณีที่มาตรานั้นระบุไว้[9]

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566
>
> บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา
>
> อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาในกรณีดังต่อไปนี้
>
> (1) มารดาหรือบิดาตาย
>
> (2) ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย
>
> (3) มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
>
> (4) มารดาหรือบิดาต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน
>
> (5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา
>
> (6) บิดาและมารดาตกลงกันตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้

หลักตั้งต้นของมาตรา 1566 วรรคหนึ่ง คือ อำนาจปกครองร่วมกันของบิดามารดา ตราบที่ยังไม่มีเหตุตามวรรคสอง บิดาและมารดามีฐานะเท่ากันในการตัดสินใจเรื่องของบุตร หลักนี้ใช้กับบิดามารดาที่ยังเป็นคู่สมรสกันอยู่ และยังคงใช้ต่อไปหลังหย่า หากไม่มีข้อตกลงหรือคำสั่งศาลที่กำหนดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง การหย่าเพียงลำพังจึงไม่ได้ทำให้บิดาหรือมารดาฝ่ายใดเสียอำนาจปกครองไปโดยอัตโนมัติ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

มาตรา 1566 วรรคสอง แบ่งเหตุที่อำนาจปกครองอยู่กับฝ่ายเดียวออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นเหตุทางข้อเท็จจริงที่ทำให้อีกฝ่ายใช้อำนาจปกครองไม่ได้ คือ ตาย ไม่แน่นอนว่ามีชีวิตอยู่หรือไม่ ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือ เสมือนไร้ความสามารถ หรือ ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน กลุ่มที่สองเป็นเหตุทางกฎหมาย คือ ศาลสั่งตามอนุมาตรา (5) หรือบิดามารดาตกลงกันตามอนุมาตรา (6) ข้อพิพาทหลังหย่าเกือบทั้งหมดอยู่ในกลุ่มที่สอง

สิทธิของผู้ใช้อำนาจปกครองที่กฎหมายระบุไว้มีสี่ประการ คือ กำหนดที่อยู่ของบุตร ทำโทษบุตรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอนหรือปรับพฤติกรรมโดยไม่เป็นการทารุณกรรมหรือทำร้ายด้วยความรุนแรง ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูป และเรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย[10] สิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรตามอนุมาตรา (1) เป็นสิทธิที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของบุตรมากที่สุด และเป็นประเด็นที่บิดามารดาพิพาทกันบ่อยที่สุดหลังหย่า เพราะผู้ที่กำหนดที่อยู่ได้ย่อมกำหนดโรงเรียน สภาพแวดล้อม และการเข้าถึงบุตรของอีกฝ่ายไปด้วย

ผู้ใช้อำนาจปกครองยังเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร[11] ฐานะนี้เกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรมแทนบุตร และการจัดการทรัพย์สินของบุตร เช่น การเปิดบัญชีเงินฝาก การทำเอกสารการเดินทาง และการลงชื่อในเอกสารของสถานศึกษา ในทางปฏิบัติ หน่วยงานหลายแห่งขอดูหลักฐานว่าผู้มาติดต่อเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง เช่น บันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนหย่าหรือคำพิพากษา ผู้ที่หย่าแล้วจึงควรเก็บเอกสารนี้ไว้เป็นหลักฐานประจำตัว

หย่าแล้วลูกอยู่กับใคร: หย่าโดยความยินยอมและหย่าโดยคำพิพากษา

หย่าแล้วบุตรอยู่กับฝ่ายใดขึ้นกับวิธีหย่า ถ้าหย่าโดยความยินยอม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1520 วรรคหนึ่ง ให้คู่สมรสทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้าไม่ได้ตกลงหรือตกลงกันไม่ได้ ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ถ้าหย่าโดยคำพิพากษา ศาลที่พิจารณาคดีหย่าชี้ขาดเรื่องนี้ไปพร้อมกัน[12]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520
>
> ในกรณีหย่าโดยความยินยอม ให้คู่สมรสทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้ามิได้ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด
>
> ในกรณีหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ให้ศาลซึ่งพิจารณาคดีฟ้องหย่านั้นชี้ขาดด้วยว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง บุตร คนใด ใน การพิจารณา ชี้ขาด ถ้า ศาล เห็น ว่า มี เหตุ ที่จะ ถอนอำนาจ ปกครอง ของ คู่สมรส นั้น ได้ ตามมาตรา 1582 ศาลจะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสและสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ

กรณีหย่าโดยความยินยอมที่สำนักงานทะเบียน คู่สมรสมักบันทึกข้อตกลงเรื่องบุตรไว้ในบันทึกท้ายทะเบียนการหย่า ข้อตกลงนี้มีผลตามมาตรา 1566 วรรคสอง (6) เพราะเป็นการตกลงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้ ข้อตกลงอาจกำหนดให้ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรทุกคน แยกบุตรแต่ละคนให้คนละฝ่าย หรือให้ใช้อำนาจ ปกครอง ร่วมกัน ต่อไป ถ้อยคำ ในมาตรา 1520 วรรค หนึ่ง ใช้ คำ ว่า "บุตร คนใด" จึง รองรับการตกลงแยกรายบุตรได้

ข้อตกลงที่ดีควรกำหนดมากกว่าชื่อผู้ใช้อำนาจปกครอง ควรระบุที่อยู่ของบุตร การติดต่อและพบปะของอีกฝ่าย การรับส่งบุตรในวันหยุดและช่วงปิดภาคเรียน การตัดสินใจเรื่องการศึกษาและการรักษาพยาบาล การเดินทางไปต่างประเทศ และค่าอุปการะเลี้ยงดูซึ่งมาตรา 1522 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ตกลงไว้ในสัญญาหย่าว่า ฝ่าย ใด จะ ออก เงิน เท่าใด[13] ข้อตกลง ที่ ระบุ เพียง ว่า "บุตร อยู่ ใน อำนาจ ปกครอง ของ บิดา" โดย ไม่ มี รายละเอียด อื่น มัก กลายเป็น ข้อพิพาท ใน ภายหลัง ดังที่ ปรากฏ ใน คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 448/2546 ซึ่ง บันทึกท้ายทะเบียนหย่าไม่ได้กำหนดว่าบุตรต้องอยู่ที่ใด[14]

กรณีหย่าโดยคำพิพากษา มาตรา 1520 วรรคสอง ให้ศาลที่พิจารณาคดีฟ้องหย่าชี้ขาดด้วยว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด และถ้าศาลเห็นว่ามีเหตุจะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสได้ ตามมาตรา 1582 ศาลจะถอนอำนาจปกครองและสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ฝ่ายที่ฟ้องหย่าจึงควรมีคำขอเรื่องอำนาจปกครองและค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ในคำฟ้องตั้งแต่ต้น และฝ่ายจำเลยที่ประสงค์จะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองควรยื่นคำให้การหรือฟ้องแย้งให้ครบประเด็น รายละเอียดของเหตุฟ้องหย่าและขั้นตอนคดีหย่าอยู่ในหน้า ฟ้องหย่า

มาตรา 1520 ใช้กับบุตรของคู่สมรสที่หย่ากัน กรณีบิดามารดาที่ยังไม่หย่าแต่แยกกันอยู่ มาตรา 1566 วรรคสอง (5) เป็นบทที่ให้ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาได้ ส่วนบิดาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา ต้องตรวจก่อนว่ามีฐานะเป็นบิดาตามกฎหมายแล้วหรือไม่ เพราะกฎหมายมีบทบัญญัติเฉพาะเรื่องความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสำนักงานอธิบายไว้ในบทความการจดทะเบียนรับรองบุตร

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ศาลพิจารณาอะไรเมื่อชี้ขาดอำนาจปกครอง: ความผาสุกและประโยชน์ของบุตร

เกณฑ์ที่ศาลใช้ชี้ขาดอำนาจปกครองบุตรคือความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 วรรคสอง และมาตรา 1521 เกณฑ์นี้มุ่งที่ตัวบุตร ไม่ได้มุ่งที่ความผิดของบิดาหรือมารดาในการหย่า ฝ่ายที่ไม่ได้เป็นต้นเหตุของการหย่าจึงไม่ได้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองโดยอัตโนมัติ[15]

กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดรายการปัจจัยที่ศาลต้องพิจารณาไว้เป็นข้อ ๆ ต่างจากกฎหมายอังกฤษที่มีรายการปัจจัยในตัวบท (ดูหัวข้อกฎหมายเปรียบเทียบ) ศาลไทยจึงพิจารณาจากพยานหลักฐานในแต่ละคดี คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 แสดงวิธีที่ศาลชั่งน้ำหนักข้อเท็จจริง ศาลพิจารณาว่ามารดาหายจากโรคเครียดแล้ว มีงานประจำและมีเงินเดือน ได้เลี้ยงดูบุตรมาตั้งแต่ปี 2540 จนถึงวันฟ้อง บุตรเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้านมารดา และการย้ายบุตรกลับไปอยู่กับย่าต่างจังหวัดอาจกระทบกระเทือนชีวิตความเป็นอยู่ของบุตรที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างปกติสุขตลอดห้าปี[16]

คำวินิจฉัยของศาล, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546[17]

บิดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองตามข้อตกลงท้ายทะเบียนหย่าและให้ย่าเลี้ยงดูบุตรต่างจังหวัด ต่อมามารดาหายจากโรคเครียด มีงานประจำ และรับบุตรมาเลี้ยงดูจนบุตรเข้าเรียนใกล้บ้านมารดาอย่างปกติสุขห้าปี ศาลเห็นว่าพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปและเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร จึงเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นมารดาตามมาตรา 1520 และ 1521 แม้บิดาไม่ได้ประพฤติตนไม่สมควร และให้บิดาติดต่อเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามมาตรา 1584/1

“เมื่อคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรทั้งสองประกอบกับพฤติการณ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวแล้ว จึงมีเหตุสมควรเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองจากจำเลยซึ่งเป็นบิดา มาเป็นโจทก์ซึ่งเป็นมารดา”

จากคำพิพากษาข้างต้น ข้อเท็จจริงที่มีน้ำหนักได้แก่ ความต่อเนื่องของการเลี้ยงดู ผู้ที่ดูแลบุตรจริงในชีวิตประจำวัน สภาพการศึกษาของบุตร ความพร้อมด้านสุขภาพและรายได้ของบิดามารดา และผลกระทบจากการเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ข้อเท็จจริงที่ว่าบิดาให้ย่าเป็นผู้เลี้ยงดูแทน ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นความประพฤติไม่สมควร ศาลกลับเห็นว่าเป็นการใช้อำนาจปกครองที่เหมาะสมกับพฤติการณ์ในขณะหย่า แต่เมื่อพฤติการณ์เปลี่ยนไป ประโยชน์ของบุตรเปลี่ยนตามไปด้วย

ความเห็นของสำนักงาน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ใน มุม ของ สำนักงาน พยานหลักฐาน ที่ ช่วย ศาล ประเมิน ความ ผาสุก และ ประโยชน์ ของ บุตร ได้ดี ได้แก่ หลักฐาน การศึกษา และ ผลการเรียน ของ บุตร หลักฐาน การ รักษาพยาบาล หลักฐาน รายได้ และ ที่อยู่อาศัย ของ แต่ละ ฝ่าย บุคคล ที่ ช่วยดูแล บุตร ใน ชีวิตประจำวัน และ พยาน ที่ รู้เห็น การ เลี้ยงดู จริง ข้อกล่าวหา เรื่อง ส่วนตัวของอีกฝ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรมักไม่ช่วยคดีและเพิ่มความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

สภาพ จิตใจ ของ บุตร เป็น ข้อเท็จจริง ที่ ศาล ให้ น้ำหนัก มาก ใน คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 2668/2556 ศาล พิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรหลังหย่า ประกอบรายงานการตรวจสภาพจิตของบุตร โดยคณะแพทย์ แล้วเห็นว่าการให้จำเลยใช้อำนาจปกครองร่วมกับโจทก์ต่อไปจะเป็นผลร้ายต่อสุขภาพจิต ของบุตร และศาลชั้นต้นกำหนดให้จำเลยพบปะเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามสมควร "โดยบุตรผู้เยาว์สมัครใจ" ซึ่ง สะท้อนว่าศาลคำนึงถึงความสมัครใจของบุตรในการกำหนดรายละเอียดการติดต่อด้วย[18] อย่างไรก็ดี ความ ประสงค์ ของ บุตร เป็น เพียง ข้อเท็จจริง ประการหนึ่ง ไม่ได้ ผูกพัน ศาล และ ศาล ยัง ต้อง พิจารณา ว่า ความ ประสงค์นั้นเกิดขึ้นโดยอิสระหรือไม่

อำนาจปกครองร่วมกันหรือฝ่ายเดียว

หลังหย่า บิดามารดาเลือกใช้อำนาจปกครองร่วมกันต่อไป หรือให้ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียง ผู้เดียวก็ได้ อำนาจปกครองร่วมกันคือหลักตั้งต้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 วรรค หนึ่ง ส่วนอำนาจปกครองฝ่ายเดียวต้องมีฐานจากข้อตกลงหรือคำสั่งศาลตามวรรคสอง (5) หรือ (6)[19]

อำนาจ ปกครอง ร่วมกัน เหมาะกับ บิดา มารดา ที่ ยัง สื่อสาร กัน ได้ และ อยู่ไม่ไกล กัน ข้อดี คือ บุตร รักษา ความ สัมพันธ์ กับ ทั้งสอง ฝ่าย และ ไม่ มี ฝ่าย ใด รู้สึก ว่า ถูก ตัด ออก จาก ชีวิต บุตร ข้อเสีย คือ การ ตัดสินใจ เรื่อง สำคัญ ต้องอาศัยความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย ถ้าทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกันมาก อำนาจปกครองร่วมกันอาจทำให้เรื่อง ของบุตรค้างโดยไม่มีผู้ตัดสินใจ เช่น การย้ายโรงเรียนหรือการทำหนังสือเดินทาง

อำนาจ ปกครอง ฝ่าย เดียว ให้ ความ ชัดเจน ว่า ใคร เป็น ผู้ตัดสินใจ แต่ ไม่ ได้ ตัดความสัมพันธ์ ทางกฎหมาย ระหว่างบุตรกับอีกฝ่าย บิดาหรือมารดาที่ไม่ได้ใช้อำนาจปกครองยังมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตร ตามมาตรา 1564[20] และยังมีสิทธิติดต่อกับบุตรตามมาตรา 1584/1[21]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักอำนาจปกครองร่วมกับอำนาจของศาลไว้ชัดเจน ศาลวินิจฉัยว่าแม้มาตรา 1566 วรรคหนึ่ง จะให้บุตรผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา แต่มาตรา 1521 ประกอบมาตรา 1566 วรรคสอง (5) ให้อำนาจศาลสั่งให้บิดาหรือมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวได้ และคำสั่งเช่นนั้นไม่ถือเป็นการถอนอำนาจปกครองตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง[22]

คำวินิจฉัยของศาล, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556[23]

แม้บุตรผู้เยาว์ต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดาตามมาตรา 1566 วรรคหนึ่ง ศาลมีดุลพินิจตามมาตรา 1521 ประกอบมาตรา 1566 วรรคสอง (5) สั่งให้บิดาหรือมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวได้ เมื่อผู้ใช้อำนาจปกครองประพฤติตนไม่สมควรหรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงประโยชน์และความผาสุกของผู้เยาว์ และคำสั่งเช่นนั้นไม่ถือเป็นการถอนอำนาจปกครองตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง คดีนี้คู่ความเป็นชาวต่างชาติที่หย่ากันโดยคำพิพากษาศาลต่างประเทศซึ่งไม่ได้กล่าวถึงอำนาจปกครอง จึงต้องถือว่าอำนาจปกครองยังอยู่กับทั้งสองฝ่าย เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยและศาลเห็นว่าการให้จำเลยใช้อำนาจปกครองร่วมต่อไปจะเป็นผลร้ายต่อสุขภาพจิตของบุตร ศาลจึงให้โจทก์เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว และให้จำเลยพบปะเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามสมควรภายใต้การดูแลของโจทก์

“ให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจสั่งให้บิดาหรือมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรแต่เพียงผู้เดียวได้”

คำพิพากษาเดียวกันวินิจฉัยด้วยว่า เมื่อคำพิพากษาหย่าไม่ได้กล่าวถึงเรื่องอำนาจปกครองว่าจะให้ฝ่ายใดเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง "ซึ่งต้องยังถือว่าอำนาจปกครองอยู่กับโจทก์และจำเลย" ข้อนี้ยืนยันหลักในหัวข้อแรกว่า การหย่าเพียงลำพังไม่ได้ทำให้บิดาหรือมารดาฝ่ายใดเสียอำนาจปกครอง

ผลของคำวินิจฉัยนี้คือ การขอให้ศาลสั่งให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวตามมาตรา 1521 ไม่ต้องอาศัยเหตุถอนอำนาจปกครองตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง ผู้ร้องจึงไม่ต้องพิสูจน์ว่าอีกฝ่ายประพฤติชั่วร้ายหรือใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบ แต่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าผู้ใช้อำนาจปกครองประพฤติตนไม่สมควรหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป และการให้ฝ่ายเดียวใช้อำนาจปกครองเป็นไปเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร ดังที่ในคดีนั้นศาลอาศัยข้อเท็จจริงว่าการให้ใช้อำนาจปกครองร่วมต่อไปจะเป็นผลร้ายต่อสุขภาพจิตของบุตร

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

เปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองหลังหย่า

ข้อตกลง หรือ คำพิพากษา เรื่อง อำนาจ ปกครอง ไม่ ได้ ผูกพัน ตลอดไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521 ให้ศาลสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองได้ เมื่อผู้นั้นประพฤติตนไม่สมควร หรือภายหลังพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ[24]

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521
>
> ถ้าปรากฏว่าผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามมาตรา 1520 ประพฤติตนไม่สมควร หรือภายหลังพฤติการณ์ได้ เปลี่ยนแปลงไป ศาล มีอำนาจ สั่ง เปลี่ยนตัว ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือ ผู้ปกครอง โดย คำนึงถึง ความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ

มาตรา 1521 มีเหตุสองทาง ทางแรกคือผู้ใช้อำนาจปกครองประพฤติตนไม่สมควร ซึ่งเป็นเหตุที่ผูกกับความประพฤติ ทางที่สองคือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งไม่ต้องมีฝ่ายใดทำผิด คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 เป็นตัวอย่างของทางที่สอง ศาลยอมรับว่าบิดาไม่มีพฤติการณ์ประพฤติตนไม่สมควร แต่ เมื่อ พฤติการณ์ เปลี่ยนไป และ บุตร อยู่ กับ มารดา อย่าง ปกติ สุ ขมา หลาย ปี ศาล เปลี่ยนตัว ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นมารดาได้[25]

คำพิพากษาเดียวกันวินิจฉัยประเด็นวิธีพิจารณาที่สำคัญด้วย มารดาตั้งคำขอว่า "เพิกถอนอำนาจปกครอง" ของ บิดา แต่ ศาล อ่าน คำบรรยาย ฟ้อง และ พฤติการณ์ แห่ง คดี แล้ว เห็น ว่า ความประสงค์ ที่ แท้จริง คือ การเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา 1520 และมาตรา 1521 จึงพิจารณาตามนั้น ผู้ที่จะยื่นคำร้องหรือคำฟ้องควรแยกให้ชัดตั้งแต่ต้นว่าขอเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือขอถอนอำนาจปกครอง เพราะเหตุ เงื่อนไข และผลของสองกรณีต่างกัน

พฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งพบบ่อย ได้แก่ ผู้ใช้อำนาจปกครองย้ายไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ บุตรย้ายไปอยู่กับอีกฝ่ายจริงเป็นเวลานาน ผู้ใช้อำนาจปกครองเจ็บป่วยจนดูแลบุตรไม่ได้ หรือบุตรโตขึ้นและมีความต้องการด้านการศึกษาที่อีกฝ่ายตอบสนองได้ดีกว่า ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567 บุตรย้ายมาอยู่กับบิดาเป็นการถาวรหลังหย่า และบิดายื่นคำร้องขอเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองพร้อมขอให้ปรับเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งศาลวินิจฉัยเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูตามข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนไป[26]

ความเห็นของสำนักงาน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ในมุมของสำนักงาน ฝ่ายที่ดูแลบุตรจริงแต่ไม่ได้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองตามเอกสาร ควรยื่นคำร้องขอเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองให้ตรงกับข้อเท็จจริงโดยเร็ว ไม่ควรปล่อยให้สถานะตามเอกสารกับการดูแลจริงแตกต่างกันเป็นเวลานาน เพราะเอกสารเดิมยังใช้อ้างต่อหน่วยงานและสถานศึกษาได้ และอาจกลายเป็นข้อพิพาทเรื่องการเรียกบุตรคืนตามมาตรา 1567 (4)

ถอนอำนาจปกครอง: เหตุ ผล และความต่างจากการเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง

การถอนอำนาจปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582 ใช้เมื่อผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบ หรือประพฤติชั่วร้าย ศาลจะสั่งเองหรือสั่งเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอ ให้ถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้[27]

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582
>
> ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถโดยคำสั่งของศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาลจะสั่งเอง หรือจะสั่งเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอให้ถอนอำนาจปกครองเสียบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้
>
> ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลายก็ดี หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยก็ดี ศาลจะสั่งตามวิธีในวรรคหนึ่งให้ถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินเสียก็ได้

การถอนอำนาจปกครองต่างจากการเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองในสามประการ ประการที่หนึ่ง เหตุของการถอนเป็นเหตุร้ายแรงที่ระบุไว้ในมาตรา 1582 ส่วนการเปลี่ยนตัวตามมาตรา 1521 อาศัยเพียงพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปก็ได้ ประการที่สอง ผู้ร้องขอให้ถอนตามมาตรา 1582 คือญาติของผู้เยาว์หรืออัยการ หรือศาลสั่งเอง ประการที่สาม ผลของการถอนคือผู้นั้นเสียอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมด และถ้าบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้ว อาจต้องตั้งผู้ปกครองให้แก่ผู้เยาว์ตามมาตรา 1585[28]

มาตรา 1582 วรรคสอง แยกอำนาจจัดการทรัพย์สินออกมาต่างหาก ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลาย หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัย ศาลสั่งถอนเฉพาะอำนาจจัดการทรัพย์สินได้ โดยผู้นั้นยังดูแลตัวบุตรต่อไป และมาตรา 1585 วรรคสอง ให้ศาลตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินได้ กลไกนี้มีความหมายมากเมื่อบุตรได้รับมรดกหรือเงินประกันชีวิตจำนวนมาก แต่ผู้ใช้อำนาจปกครองนำเงินไปใช้เพื่อตนเอง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 ยืนยันว่าการสั่งให้บิดาหรือมารดาฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว ไม่ใช่ การ ถอนอำนาจ ปกครอง ตามมาตรา 1582 วรรค หนึ่ง[29] ผล คือ ฝ่าย ที่ ไม่ ได้ ใช้อำนาจปกครองไม่ได้ถูก ตรา ว่า ประพฤติ ชั่วร้าย ประเด็น นี้ มีผลต่อ ความรู้สึก ของ คู่ความ และ ต่อ การ เจรจา บิดามารดาจำนวนมากยอมรับการให้อีกฝ่ายเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองได้ เมื่อเข้าใจว่าการยอมรับนั้นไม่ได้หมายถึงการยอมรับว่าตนเป็นบิดามารดาที่ไม่ดี

สิทธิติดต่อกับบุตรของบิดาหรือมารดาที่ไม่ได้ใช้อำนาจปกครอง

บิดา หรือ มารดา มี สิทธิ ติดต่อ กับ บุตร ของ ตน ได้ ตามควร แก่ พฤติการณ์ ไม่ ว่า บุคคล ใด จะ เป็น ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1584/1 ผู้ใช้อำนาจปกครองจึงห้ามอีกฝ่ายพบบุตรโดยไม่มีเหตุอันสมควรไม่ได้ และศาลกำหนดวิธีติดต่อในคำพิพากษาได้[30]

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1584/1
>
> บิดาหรือมารดาย่อมมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุตรของตนได้ตามควรแก่พฤติการณ์ ไม่ว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก็ตาม

สิทธิตามมาตรา 1584/1 เป็นสิทธิของบิดามารดาที่ไม่ขึ้นกับอำนาจปกครอง ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 เมื่อศาลเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองจากบิดาเป็นมารดาแล้ว ศาลกำหนดให้บิดามีสิทธิติดต่อเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามควรแก่พฤติการณ์ตามมาตรา 1584/1 ด้วย[31] และในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 ศาลให้โจทก์เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว โดยให้จำเลยพบปะเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามสมควรภายใต้การดูแลของโจทก์ ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์[32]

ถ้อยคำ "ตามควร แก่ พฤติการณ์" ทำให้ศาล ปรับ รายละเอียด ของ การ ติด ต่อ ตาม ข้อเท็จจริง ได้ เช่น ความถี่และระยะเวลา สถานที่พบ การค้างคืน การติดต่อทางโทรศัพท์หรือวิดีโอ และเงื่อนไขพิเศษเมื่อมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของบุตร คำพิพากษาที่เขียนเพียงว่า "ให้พบบุตรได้ตามสมควร" มักไม่พอใช้ในทางปฏิบัติ เมื่อบิดามารดาขัดแย้งกัน ฝ่ายที่ประสงค์จะติดต่อบุตรจึงควรขอให้ศาลกำหนดรายละเอียดเท่าที่จำเป็น

ความเห็นของสำนักงาน

ในมุมของสำนักงาน ข้อตกลงเรื่องการติดต่อบุตรควรระบุวันและเวลาที่แน่นอน วิธีรับส่ง การแจ้งล่วงหน้าเมื่อต้องเปลี่ยนนัด และการจัดการช่วงวันหยุดยาวและวันสำคัญของครอบครัว ข้อตกลงที่แน่นอนลดโอกาสที่ฝ่ายหนึ่งจะอ้างว่าอีกฝ่ายผิดนัด และลดภาระของบุตรที่ต้องเป็นผู้ประสานระหว่างบิดามารดา

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ในทางกลับกัน ผู้ใช้อำนาจปกครองที่เห็นว่าการติดต่อบางรูปแบบไม่เป็นประโยชน์แก่บุตร เช่น อีกฝ่ายมีพฤติการณ์ใช้ความรุนแรง ควรขอให้ศาลกำหนดเงื่อนไขการติดต่อ แทนการปฏิเสธการติดต่อด้วยตนเอง เพราะการปฏิเสธโดยไม่มีคำสั่งศาลรองรับอาจถูกยกเป็นข้อเท็จจริงในคดีเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองในภายหลัง

ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร: ใครจ่าย จ่ายเท่าไร และจ่ายถึงเมื่อใด

บิดามารดาทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรผู้เยาว์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 หน้าที่นี้ไม่ขึ้นกับว่าฝ่ายใดเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง จำนวนเงินกำหนดตามข้อตกลงในสัญญาหย่า หรือศาลกำหนดตามความสามารถของผู้ให้ ฐานะของผู้รับ และพฤติการณ์แห่งกรณีตามมาตรา 1598/38[33]

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564
>
> บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์
>
> บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/38
>
> ค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างคู่สมรส หรือระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้น ย่อมเรียกจากกันได้ในเมื่อฝ่ายที่ควรได้รับอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือได้รับการอุปการะเลี้ยงดูไม่เพียงพอแก่อัตภาพ ค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณี

กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดสูตรคำนวณหรืออัตราร้อยละของรายได้ ศาลพิจารณาจากความต้องการของบุตร เช่น ค่าอาหาร ค่าเล่าเรียน ค่าเดินทาง และค่ารักษาพยาบาล เทียบกับรายได้และภาระของบิดามารดาแต่ละฝ่าย ฝ่ายที่เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจึงควรมีหลักฐานค่าใช้จ่ายจริงของบุตร และหลักฐานรายได้ของอีกฝ่ายเท่าที่หาได้ เช่น หนังสือรับรองเงินเดือน รายการเดินบัญชี และหลักฐานทรัพย์สิน

มาตรา 1522 กำหนดที่มาของค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเมื่อหย่าไว้สองทาง ถ้าหย่าโดยความยินยอม ให้ตกลงไว้ในสัญญาหย่าว่าฝ่ายใดออกเงินเท่าใด ถ้าหย่าโดยคำพิพากษา หรือสัญญาหย่าไม่ได้กำหนดไว้ ศาลเป็นผู้กำหนด[34] สัญญาหย่าที่ไม่ได้กำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูไว้จึงไม่ได้ทำให้ฝ่ายที่เลี้ยงดูบุตรเสียสิทธิ ฝ่ายนั้นยังขอให้ศาลกำหนดภายหลังได้

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

วิธีชำระ มาตรา 1598/40 วางหลักให้ชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น และวรรคสองให้ศาลกำหนดการอุปการะเลี้ยงดูบุตรโดยวิธีอื่นได้เมื่อมีเหตุพิเศษและเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แก่บุตร เช่น ให้บุตรไปอยู่ในสถานการศึกษา โดยให้ผู้มีหน้าที่ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูออกค่าใช้จ่าย[35] ในทางปฏิบัติ ศาลมักกำหนดเป็นเงินรายเดือนจนบุตรบรรลุนิติภาวะ บางคดีกำหนดให้ฝ่ายหนึ่งรับภาระค่าเล่าเรียนหรือค่ารักษาพยาบาลตามจริงแยกจากเงินรายเดือน

หน้าที่ตามกฎหมายสิ้นสุดเมื่อบุตรบรรลุนิติภาวะ เว้นแต่บุตรทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ ตามมาตรา 1564 วรรคสอง แต่บิดามารดาตกลงให้ค่าเลี้ยงดูนานกว่านั้นได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569 วินิจฉัยว่ามาตรา 1564 วรรคหนึ่ง เป็นเพียงการกำหนดหน้าที่ต่อบุตรผู้เยาว์ ไม่ได้ห้ามบิดามารดาตกลงให้การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาแก่บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความที่ให้บิดาจ่ายค่าเลี้ยงดูและค่าการศึกษาจนบุตรจบปริญญาตรีจึงใช้บังคับได้[36]

คำวินิจฉัยของศาล, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569[37]

มาตรา 1564 วรรคหนึ่งเพียงกำหนดหน้าที่ขั้นต่ำของบิดามารดาต่อบุตรผู้เยาว์ ไม่ได้ห้ามบิดามารดาตกลงให้การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาแก่บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้ว สัญญาประนีประนอมยอมความที่บิดาตกลงจ่ายค่าเลี้ยงดูและค่าการศึกษาจนบุตรจบปริญญาตรีจึงไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีและใช้บังคับได้

“จึงไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนย่อมใช้บังคับได้”

สิทธิที่จะได้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ มาตรา 1598/41 บัญญัติว่าสิทธินี้จะสละหรือโอนไม่ได้ และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี[38] ผลประการหนึ่งคือ เจ้าหนี้ของผู้รับเงินบังคับคดีเอาเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้ และข้อตกลงที่ให้บุตรสละสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูต่อบิดาหรือมารดาย่อมไม่มีผลตามมาตรานี้

ขอเพิ่ม ลด หรืองดค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

เมื่อ พฤติการณ์ รายได้ หรือ ฐานะ ของ คู่กรณี เปลี่ยนแปลงไป ศาล สั่ง แก้ไข ค่า อุปการะ เลี้ยงดู ได้ โดย ให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 ฝ่ายที่ขอแก้ไขต้องแสดงข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนไปหลังจากข้อตกลงหรือคำพิพากษาเดิม[39]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

> ตัวบท, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39
>
> เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้
>
> ในกรณีที่ศาลไม่พิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เพราะเหตุแต่เพียงอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ในขณะนั้น หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป และพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของผู้เรียกร้องอยู่ในสภาพที่ควรได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู ผู้เรียกร้องอาจร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งในคดีนั้นใหม่ได้

เหตุที่ใช้ขอเพิ่มค่าอุปการะเลี้ยงดูบ่อย ได้แก่ บุตรเข้าศึกษาในระดับที่ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น บุตรเจ็บป่วยต้องรักษาต่อเนื่อง หรือผู้จ่ายมีรายได้สูงขึ้นมาก เหตุที่ใช้ขอลดได้แก่ ผู้จ่ายตกงาน เจ็บป่วย หรือรายได้ลดลงจริง ข้อที่ต้องระวังคือผู้จ่ายที่ลดรายได้ของตนโดยสมัครใจเพื่อหลีกเลี่ยงภาระ ศาลย่อมพิจารณาพฤติการณ์นั้น ประกอบด้วย ผู้ที่ประสงค์จะลดจำนวนเงินต้องยื่นคำร้องต่อศาล การหยุดจ่ายเองโดยไม่มีคำสั่งศาลทำให้เกิดหนี้ค้างชำระที่อีกฝ่ายบังคับคดีได้

มาตรา 1598/39 วรรคสอง คุ้มครองฝ่ายผู้เรียกร้องในกรณีที่ศาลเคยไม่ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เพราะอีกฝ่ายไม่อยู่ในฐานะจะให้ได้ในขณะนั้น ถ้าภายหลังฐานะของอีกฝ่ายเปลี่ยนไป ผู้เรียกร้องร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมได้ คำพิพากษาที่ไม่ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูในวันหนึ่งจึงไม่ปิดทางเรียกร้องในอนาคต

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567 แสดงอีกด้านหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงพฤติการณ์ ข้อตกลงหย่าให้บิดาจ่ายเงินเดือนละ 20,000 บาทแก่มารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวในขณะนั้น ต่อมาบุตรย้ายมาอยู่กับบิดาเป็นการถาวรและบิดาออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด ศาลเห็นว่าหากบิดายังต้องจ่ายตามข้อตกลงเดิมอีก ย่อมผิดไปจากเจตนารมณ์ของคู่สัญญาที่ต้องการให้เงินนั้นใช้เลี้ยงดูบุตรอย่างแท้จริง[40]

> คำวินิจฉัยของศาล, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567[41]
>
> ข้อตกลงหย่ากำหนดให้บิดาจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตรเดือนละ 20,000 บาทแก่มารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวขณะนั้น ต่อมาบุตรย้ายมาอยู่กับบิดาเป็นการถาวรและบิดาออกค่าใช้จ่ายของบุตรทั้งสิ้น ศาลเห็นว่าหากให้บิดายังต้องจ่ายเงินตามข้อตกลงอีก ย่อมผิดไปจากเจตนารมณ์ของคู่สัญญาที่ประสงค์ให้เงินนั้นใช้เลี้ยงดูบุตรอย่างแท้จริง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

“ซึ่งผิดไปจากเจตนารมณ์ของคู่สัญญาที่ประสงค์จะให้ข้อตกลงหย่าในข้อ 1.2 เป็นไปเพื่อการเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์อย่างแท้จริง”

หลักจากคำพิพากษานี้คือ ศาลอ่านข้อตกลงค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยผูกกับวัตถุประสงค์ คือการเลี้ยงดูบุตร เมื่อบุตรไม่ได้อยู่กับผู้รับเงินแล้ว การเรียกเงินตามข้อตกลงเดิมต่อไปไม่ตรงกับวัตถุประสงค์นั้น อย่างไรก็ดี ผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันไม่ควรหยุดจ่ายเอง ควรยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อปรับเปลี่ยนให้ตรงกับข้อเท็จจริง และเก็บหลักฐานค่าใช้จ่ายที่ตนออกแทนบุตรไว้ทุกรายการ

ศาลที่มีอำนาจ เอกสาร และขั้นตอนคดีอำนาจปกครองบุตร

คดีอำนาจปกครองบุตร คดีเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง คดีถอนอำนาจปกครอง และคดีค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นคดีครอบครัวในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 (3)[42]

ถ้ามีปัญหาว่าคดีใดอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวหรือไม่ มาตรา 11 ของพระราชบัญญัติเดียวกันให้ศาลที่พบปัญหารอการพิจารณาไว้ และเสนอให้ประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษวินิจฉัย ซึ่งคำวินิจฉัยเป็นที่สุด และกระบวนพิจารณาที่ทำไปแล้วในศาลเดิมก่อนมีคำพิพากษาไม่เสียไป[43] ผู้ยื่นคดีจึงควรตรวจศาลที่มีอำนาจให้ถูกตั้งแต่ต้น เพื่อไม่ให้คดีล่าช้าจากการโอนคดี

เอกสารที่ใช้โดยทั่วไป ได้แก่ สูติบัตรของบุตร ทะเบียนสมรสและทะเบียนการหย่า บันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนหย่า หรือคำพิพากษาคดีหย่า สำเนาทะเบียนบ้านและบัตรประจำตัวประชาชน หลักฐานการศึกษาและการรักษาพยาบาลของบุตร หลักฐานรายได้และค่าใช้จ่าย และหลักฐานที่แสดงพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น หลักฐานที่อยู่ปัจจุบันของบุตร กรณีคู่ความเป็นชาวต่างชาติหรือเอกสารออกในต่างประเทศ อาจต้องแปลและรับรองเอกสารเพิ่มเติม

ขั้นตอนของคดีโดยทั่วไปมีสี่ขั้น ขั้นแรก ประเมินฐานของคำขอว่าเป็นการกำหนดผู้ใช้อำนาจปกครองครั้งแรก การเปลี่ยนตัวตามมาตรา 1521 การถอนตามมาตรา 1582 หรือการแก้ไขค่าอุปการะเลี้ยงดูตามมาตรา 1598/39 ขั้นที่สอง จัดทำคำฟ้องหรือคำร้องพร้อมคำขอที่ครบทุกประเด็น เช่น อำนาจปกครอง การติดต่อบุตร และค่าอุปการะเลี้ยงดู ขั้นที่สาม การไกล่เกลี่ยและการพิจารณาคดี ซึ่งคู่ความอาจตกลงกันและยุติคดีได้ในชั้นนี้ ขั้นที่สี่ คำพิพากษาหรือคำพิพากษาตามยอม และการบังคับคดีหากอีกฝ่ายไม่ปฏิบัติตาม

ความเห็นของสำนักงาน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ในมุมของสำนักงาน คำขอที่ครบทุกประเด็นตั้งแต่ต้นช่วยลดจำนวนคดี บิดามารดาที่ยื่นคดีเรื่องอำนาจปกครองเพียงเรื่องเดียวแล้วต้องกลับมายื่นคดีค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือการติดต่อบุตรในภายหลัง เสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายซ้ำ และบุตรต้องอยู่ในสภาพที่บิดามารดามีคดีความต่อกันนานขึ้น

ค่าบริการของสำนักงานสำหรับคดีที่มีข้อพิพาทเรื่องอำนาจปกครองบุตรกำหนดตามรูปคดี และแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนเริ่มงาน ผู้ที่ต้องการปรึกษาติดต่อได้ทางช่องทางในหน้า ติดต่อสำนักงาน สำนักงานตรวจผลประโยชน์ขัดกันก่อนรับเรื่อง เพราะคดีครอบครัวมักมีบิดามารดาทั้งสองฝ่ายติดต่อเข้ามา

บิดามารดาชาวต่างชาติและการหย่าในต่างประเทศ

บิดามารดาชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยกับบุตร ขอให้ศาลไทยชี้ขาดเรื่องอำนาจปกครองบุตรได้ แม้การหย่าเกิดขึ้นในต่างประเทศ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 เป็นคดีของบิดามารดาสัญชาติอเมริกันและอังกฤษที่หย่ากันโดยคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกาซึ่งไม่ได้ชี้ขาดเรื่องอำนาจปกครอง ต่อมา บิดา มารดา และ บุตร มา อยู่ในประเทศไทย ศาล ไทย ให้ โจทก์ ซึ่ง บุตร พักอาศัย อยู่ ด้วย เป็น ผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว[44]

คำพิพากษาข้างต้นแสดงว่า เมื่อคำพิพากษาหย่าของศาลต่างประเทศไม่ได้ชี้ขาดเรื่องอำนาจปกครอง ศาลไทยถือว่าอำนาจปกครองยังอยู่กับบิดามารดาทั้งสองฝ่าย และบิดามารดาที่อยู่ในประเทศไทยยังมีช่องทางขอให้ศาลไทยวินิจฉัย ศาลชั้นต้นในคดีนั้นยังกำหนดให้จำเลยชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่ค้างชำระ และให้จำเลยพบปะเยี่ยมเยียนบุตรได้ตามสมควร ประเด็นเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับและการยอมรับคำพิพากษาต่างประเทศในกรณีอื่น ขึ้นกับข้อเท็จจริงของแต่ละคดี เช่น สัญชาติของบุตร ถิ่นที่อยู่ และเนื้อหาของคำพิพากษาต่างประเทศ ซึ่งต้องตรวจเป็นรายกรณี

บิดามารดาที่มีสัญชาติต่างกันควรกำหนดเรื่องการเดินทางของบุตรไว้ในข้อตกลงให้ชัดเจน เช่น การนำบุตรออกนอกประเทศต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหรือไม่ ระยะเวลาที่บุตรอยู่ต่างประเทศได้ในแต่ละปี และผู้ถือหนังสือเดินทางของบุตร เพราะการพาบุตรไปต่างประเทศโดยไม่ตกลงกันเป็นข้อพิพาทที่แก้ไขยากและใช้เวลานาน สำนักงานรับปรึกษาเรื่องนี้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

กฎหมายเปรียบเทียบ: หลักสวัสดิภาพของเด็กใน Children Act 1989 ของอังกฤษ

Children Act 1989 (พระราชบัญญัติเด็ก ค.ศ. 1989) ของอังกฤษและเวลส์ section 1 วางหลักว่าเมื่อศาลวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก สวัสดิภาพของเด็กเป็นข้อพิจารณาสูงสุด (paramount consideration) และกำหนดรายการปัจจัยที่ศาลต้องพิจารณาไว้ในตัวบท ต่างจากกฎหมายไทยที่ใช้ถ้อยคำทั่วไปว่าความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ[45]

Children Act 1989 section 1(1) บัญญัติว่า เมื่อศาลวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หรือการจัดการทรัพย์สินของเด็ก "the child's welfare shall be the court's paramount consideration" (สวัสดิภาพของเด็กต้องเป็นข้อพิจารณาสูงสุดของศาล)[ต่างประเทศ 1] section 1(2) ให้ศาลคำนึงว่าความล่าช้าในการวินิจฉัยมีแนวโน้มกระทบสวัสดิภาพของเด็ก และ section 1(5) วางหลักว่าศาลจะไม่ออกคำสั่งใด เว้นแต่เห็นว่าการออกคำสั่งดีต่อเด็กกว่าการไม่ออกคำสั่งเลย ซึ่งเรียกกันว่าหลักไม่ออกคำสั่งโดยไม่จำเป็น (no order principle)

section 1(3) กำหนดรายการปัจจัยที่เรียกว่า welfare checklist (รายการตรวจสวัสดิภาพ) ไว้เจ็ดข้อ ซึ่งศาลต้องพิจารณาเป็นพิเศษในกรณีที่ section 1(4) กำหนด คือ ความประสงค์และความรู้สึกของเด็กที่ตรวจสอบได้โดยพิจารณาตามอายุและความเข้าใจ ความต้องการด้านร่างกาย อารมณ์ และการศึกษา ผลที่น่าจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเด็ก อายุ เพศ ภูมิหลัง และลักษณะของเด็กที่ศาลเห็นว่าเกี่ยวข้อง อันตรายที่เด็กได้รับหรือเสี่ยงจะได้รับ ความสามารถของบิดามารดาและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในการตอบสนองความต้องการของเด็ก และขอบเขตอำนาจของศาลตามพระราชบัญญัตินั้น[ต่างประเทศ 1]

เมื่อเทียบกับกฎหมายไทย ปัจจัยหลายข้อในรายการของอังกฤษตรงกับข้อเท็จจริงที่ศาลฎีกาไทยใช้จริง ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 ศาลพิจารณาผลกระทบจากการย้ายบุตรกลับไปอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งตรงกับปัจจัยเรื่องผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และพิจารณาสุขภาพและรายได้ของมารดา ซึ่งตรงกับปัจจัยเรื่องความสามารถของบิดามารดาในการตอบสนองความต้องการของเด็ก[46] ความต่างอยู่ที่วิธีเขียนกฎหมาย อังกฤษเขียนปัจจัยไว้ในตัวบทเพื่อให้ศาลทุกระดับพิจารณาครบเหมือนกัน ส่วนไทยปล่อยให้ศาลกำหนดปัจจัยจากข้อเท็จจริงในแต่ละคดี

หลักเรื่องความล่าช้าใน section 1(2) มีข้อคิดสำหรับคดีไทยด้วย คดีอำนาจปกครองที่ใช้เวลานานทำให้บุตรอยู่ในสภาพไม่แน่นอน และสภาพที่เป็นอยู่ระหว่างคดีมักกลายเป็นข้อเท็จจริงที่มีน้ำหนักในการวินิจฉัย เพราะศาลคำนึงถึงความต่อเนื่องของการเลี้ยงดู ฝ่ายที่ไม่ได้ดูแลบุตรระหว่างคดีจึงเสียเปรียบมากขึ้นตามระยะเวลาของคดี

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ข้อความภาษาไทยในหัวข้อนี้เป็นการสรุปความของสำนักงาน ไม่ใช่คำแปลทางการ และกฎหมายอังกฤษไม่ได้ใช้ตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 และมาตรา 1521 ของไทย สำนักงานยกมาเพื่อแสดงว่าเกณฑ์ประโยชน์ของบุตรในระบบกฎหมายอื่นมีโครงสร้างอย่างไร

มุมมองนิติเศรษฐศาสตร์: ต้นทุนการฟ้องคดีเทียบกับการตกลงกัน

นิติเศรษฐศาสตร์อธิบายว่าการตกลงกันเรื่องอำนาจปกครองบุตรมักมีต้นทุนต่ำกว่าการฟ้องคดี เพราะการฟ้องคดีมีต้นทุนทั้งด้านเงิน เวลา และผลกระทบต่อบุตร งานของ Mnookin และ Kornhauser อธิบายว่าบิดามารดาต่อรองกัน "ภายใต้เงาของกฎหมาย" คือคาดการณ์ว่าศาลจะตัดสินอย่างไรแล้วตกลงกันตามนั้น ตัวบทมาตรา 1520 และมาตรา 1521 จึงมีผลต่อข้อตกลงนอกศาลด้วย[47]

Robert H. Mnookin และ Lewis Kornhauser เสนอในบทความ Bargaining in the Shadow of the Law: The Case of Divorce (การต่อรองภายใต้เงาของกฎหมาย: กรณีการหย่า) ว่ากฎหมายครอบครัวทำหน้าที่สำคัญนอกห้องพิจารณาคดี เพราะกำหนดสิทธิต่อรอง (bargaining endowments) ของแต่ละฝ่าย บิดามารดาที่รู้ว่าศาลน่าจะตัดสินอย่างไรจะตกลงกันได้ใกล้เคียงผลนั้น โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดี [ต่างประเทศ 2] บทความเดียวกันชี้ความเสี่ยงว่า เมื่อเกณฑ์ของกฎหมายไม่แน่นอน ฝ่ายที่ยอมรับความเสี่ยงได้มากกว่าอาจใช้การเรียกร้องอำนาจปกครองเป็นเครื่องต่อรองเพื่อให้อีกฝ่ายยอมลดค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือส่วนแบ่งทรัพย์สิน

George L. Priest และ Benjamin Klein อธิบายใน The Selection of Disputes for Litigation (การคัดเลือกข้อพิพาทที่เข้าสู่การฟ้องคดี) ว่าข้อพิพาทที่ไปถึงคำพิพากษาส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทที่คู่ความคาดการณ์ผลต่างกัน ส่วนข้อพิพาทที่ผลชัดเจนมักยุติด้วยการตกลง[ต่างประเทศ 3] เมื่อนำมาใช้กับคดีอำนาจปกครอง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ตีพิมพ์เป็นเพียงส่วนน้อยของข้อพิพาททั้งหมด และมักเป็นคดีที่ข้อเท็จจริงก้ำกึ่ง การอ่านคำพิพากษาศาลฎีกาจึงต้องอ่านพร้อมข้อเท็จจริงของคดี ไม่ใช่อ่านเฉพาะผลแพ้ชนะ

ต้นทุนการฟ้องคดีอำนาจปกครองมีสามส่วน ส่วนแรกเป็นต้นทุนทางเงิน คือค่าธรรมเนียมศาล ค่าบริการทางกฎหมาย และค่าใช้จ่ายในการหาพยานหลักฐาน ส่วนที่สองเป็นต้นทุนทางเวลา ซึ่งคดีที่ต่อสู้ถึงศาลสูงใช้เวลาหลายปี ส่วนที่สามเป็นต้นทุนที่ตกแก่บุตรโดยตรง คือความไม่แน่นอนและความขัดแย้งระหว่างบิดามารดาที่ยืดเยื้อ ต้นทุนส่วนที่สามไม่ปรากฏในบัญชีค่าใช้จ่ายของคู่ความ แต่เป็นต้นทุนที่เกณฑ์ความผาสุกและประโยชน์ของบุตรมุ่งคุ้มครอง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

การตกลงกันมีข้อดีอีกประการหนึ่ง คือ บิดามารดากำหนดรายละเอียดได้ละเอียดกว่าที่ศาลกำหนด เช่น ตารางการพบบุตรตามรอบการทำงานของแต่ละฝ่าย หรือการแบ่งค่าใช้จ่ายรายการพิเศษ ข้อตกลงที่ทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลพิพากษาตามยอมแล้วบังคับคดีได้ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569[48] แต่ ข้อตกลง ก็ ยังอยู่ ภายใต้มาตรา 1521 และมาตรา 1598/39 ซึ่ง ให้ ศาล ปรับเปลี่ยน ได้ เมื่อ พฤติการณ์ เปลี่ยนไป บิดา มารดา จึง ตกลง กัน ได้ แต่ ตกลง ตัด อำนาจศาล ใน การ คุ้มครอง ประโยชน์ของบุตรไม่ได้

ความเห็นของสำนักงาน

ในมุมของสำนักงาน ข้อพิจารณาทางเศรษฐศาสตร์ข้างต้นสนับสนุนการประเมินคดีอย่างตรงไปตรงมาก่อนฟ้อง เมื่อข้อเท็จจริงเรื่องผู้เลี้ยงดูบุตรจริงชัดเจน การเจรจาบนฐานของผลที่ศาลน่าจะตัดสินมักให้ผลใกล้เคียงคำพิพากษาด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่ามาก ส่วนคดีที่ข้อเท็จจริงก้ำกึ่งหรือมีข้อกล่าวหาเรื่องความปลอดภัยของบุตร การนำคดีเข้าสู่ศาลเพื่อให้ศาลตรวจพยานหลักฐานเป็นทางที่เหมาะสมกว่า

คำถามที่พบบ่อยเรื่องอำนาจปกครองบุตรและค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

คำถาม ชุด นี้ รวบรวม จาก คำ ค้น ที่ ผู้อ่าน ใช้ จริง เกี่ยวกับ อำนาจ ปกครอง บุตร หลัง หย่า การเปลี่ยนตัว ผู้ใช้อำนาจปกครอง สิทธิเยี่ยมบุตร และค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร คำตอบเป็นหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 ถึงมาตรา 1598/41 และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พร้อม แนว คำพิพากษา ที่ อ้าง ใน หน้า นี้ ผล ของ แต่ละ คดี ขึ้นกับ ข้อเท็จจริง และ พยานหลักฐาน

หย่าแล้วลูกอยู่กับใคร

ถ้าหย่าโดยความยินยอม บิดามารดาตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใดตามมาตรา 1520 วรรคหนึ่ง ถ้าตกลงกันไม่ได้ ศาลชี้ขาด ถ้าหย่าโดยคำพิพากษา ศาลที่พิจารณาคดีหย่าชี้ขาดตามมาตรา 1520 วรรคสอง โดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ ถ้าไม่มีข้อตกลงหรือคำสั่งศาล บิดามารดายังใช้อำนาจปกครองร่วมกันตามมาตรา 1566 วรรคหนึ่ง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ลูกต้องอยู่กับแม่เสมอหรือไม่

ไม่มีบทบัญญัติที่ให้บุตรอยู่กับมารดาหรือบิดาโดยอัตโนมัติ เกณฑ์ตามมาตรา 1520 และมาตรา 1521 คือ ความผาสุกและประโยชน์ของบุตร ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 ศาลเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองจากบิดาเป็นมารดาเพราะมารดาเลี้ยงดูบุตรอย่างปกติสุขมาหลายปี ส่วนในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567 บุตรย้ายไปอยู่กับบิดาเป็นการถาวร ผลจึงขึ้นกับข้อเท็จจริงของแต่ละคดี

ตกลงเรื่องอำนาจปกครองท้ายทะเบียนหย่าแล้ว เปลี่ยนภายหลังได้หรือไม่

ได้ มาตรา 1521 ให้ศาลสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองเมื่อผู้นั้นประพฤติตนไม่สมควร หรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าอีกฝ่ายทำผิด คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 เปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองที่กำหนดไว้ในข้อตกลงท้ายทะเบียนหย่า แม้บิดาไม่ได้ประพฤติตนไม่สมควร

การเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองกับการถอนอำนาจปกครองต่างกันอย่างไร

การเปลี่ยนตัวตามมาตรา 1521 อาศัยความประพฤติไม่สมควรหรือพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนการถอน ตามมาตรา 1582 ใช้เมื่อ ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็น คนไร้ความสามารถ หรือ เสมือนไร้ความสามารถ ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบ หรือประพฤติชั่วร้าย คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 วินิจฉัยว่าการสั่งให้ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียวไม่ใช่การถอนอำนาจปกครองตามมาตรา 1582

ฝ่ายที่ไม่ได้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิเยี่ยมลูกหรือไม่

มี มาตรา 1584/1 ให้บิดาหรือมารดามีสิทธิติดต่อกับบุตรตามควรแก่พฤติการณ์ ไม่ว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง ศาลกำหนดรายละเอียดการติดต่อในคำพิพากษาได้ ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเห็นว่าการติดต่อบางรูปแบบไม่เป็นประโยชน์แก่บุตร ควรขอให้ศาลกำหนดเงื่อนไข แทนการปฏิเสธเอง

ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรคิดอย่างไร มีอัตราตายตัวหรือไม่

ไม่มีอัตราตายตัว มาตรา 1598/38 ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับ และพฤติการณ์แห่งกรณี ในทางปฏิบัติศาลพิจารณาค่าใช้จ่ายจริงของบุตรเทียบกับรายได้ของบิดามารดาแต่ละฝ่าย ฝ่ายที่เรียกร้องจึงควรมีหลักฐานค่าใช้จ่ายของบุตรและหลักฐานรายได้ของอีกฝ่ายเท่าที่หาได้

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรจ่ายถึงอายุเท่าไร

หน้าที่ตามมาตรา 1564 วรรคหนึ่ง มีอยู่ระหว่างที่บุตรเป็นผู้เยาว์ และวรรคสองขยายไปถึงบุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้วเฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ แต่บิดามารดาตกลงให้จ่ายนานกว่านั้นได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569 วินิจฉัยว่าข้อตกลงให้จ่ายค่าเลี้ยงดูและค่าการศึกษาจนบุตรจบปริญญาตรีใช้บังคับได้

ขอลดหรือเพิ่มค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรได้หรือไม่

ได้ มาตรา 1598/39 ให้ศาลสั่งเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีก เมื่อพฤติการณ์ รายได้หรือฐานะของคู่กรณีเปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่ต้องการลดต้องยื่นคำร้องต่อศาล การหยุดจ่ายเองทำให้เกิดหนี้ค้างชำระที่อีกฝ่ายบังคับคดีได้

ตกลงให้ลูกสละสิทธิค่าเลี้ยงดูได้หรือไม่

ไม่ได้ มาตรา 1598/41 บัญญัติว่าสิทธิที่จะได้ค่าอุปการะเลี้ยงดูจะสละหรือโอนไม่ได้ และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี ข้อตกลงที่ให้บุตรสละสิทธินี้จึงไม่มีผล

คดีอำนาจปกครองบุตรยื่นที่ศาลไหน

คดีอำนาจปกครองบุตรและค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นคดีครอบครัว ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 (3) ถ้ามีปัญหาว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลใด มาตรา 11 ให้ประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษเป็นผู้วินิจฉัย

หย่าที่ต่างประเทศ แต่อยู่เมืองไทยกับลูก ขอให้ศาลไทยตัดสินเรื่องอำนาจปกครองได้หรือไม่

ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 บิดามารดาสัญชาติอเมริกันและอังกฤษหย่ากันโดยคำพิพากษาศาลสหรัฐอเมริกาซึ่งไม่ได้ชี้ขาดเรื่องอำนาจปกครอง ต่อมาอยู่ในประเทศไทย ศาลไทยให้ฝ่ายที่บุตรพักอาศัยอยู่ด้วยเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว กรณีอื่นต้องตรวจข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี เช่น สัญชาติและถิ่นที่อยู่ของบุตร และเนื้อหาของคำพิพากษาต่างประเทศ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

แหล่งอ้างอิงกฎหมายต่างประเทศและนิติเศรษฐศาสตร์

ตัวบทกฎหมายอังกฤษในหน้านี้สำนักงานเปิดอ่านจากเว็บไซต์ทางการ legislation.gov.uk เมื่อ 12 พฤศจิกายน 2569 และงานวิชาการตรวจข้อมูลบรรณานุกรมกับฐานข้อมูล Crossref เมื่อ 12 พฤศจิกายน 2569 ข้อความภาษาไทยข้างต้นเป็นการสรุปความของสำนักงาน ไม่ใช่คำแปลทางการ และไม่ใช่การตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 และมาตรา 1521 ด้วยกฎหมายต่างประเทศ

1. Children Act 1989 (c. 41), section 1 Welfare of the child, subsections (1), (2), (3) และ (5): legislation.gov.uk ตรวจถ้อยคำเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2569

2. Robert H. Mnookin and Lewis Kornhauser, Bargaining in the Shadow of the Law: The Case of Divorce, 88(5) The Yale Law Journal 950 (1979) DOI 10.2307/795824

3. George L. Priest and Benjamin Klein, The Selection of Disputes for Litigation, 13(1) The Journal of Legal Studies 1-55 (1984) DOI 10.1086/467732

เชิงอรรถและแหล่งที่มา

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 บัญญัติว่า “บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาในกรณีดังต่อไปนี้ (1) มารดาหรือบิดาตาย (2) ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย (3) มารดา หรือ บิดา ถูก ศาล สั่ง ให้ เป็น คนไร้ความสามารถ หรือ เสมือน ไร้ความสามารถ (4) มารดา หรือ บิดา ต้อง เข้า รักษาตัว ใน โรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน (5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา (6) บิดาและมารดาตกลงกันตามที่มีกฎหมาย บัญญัติ ไว้ให้ ตกลง กัน ได้”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ รวม แก้ไข เพิ่มเติม, ฐานข้อมูล กฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 บัญญัติว่า “ในกรณีหย่าโดยความยินยอม ให้คู่สมรสทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้ามิได้ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ในกรณีหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ให้ศาลซึ่งพิจารณาคดีฟ้องหย่านั้นชี้ขาดด้วยว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ในการพิจารณาชี้ขาดถ้าศาลเห็นว่ามีเหตุที่จะ ถอนอำนาจ ปกครอง ของ คู่สมรส นั้น ได้ ตามมาตรา 1582 ศาล จะ ถอนอำนาจ ปกครอง ของ คู่สมรส และ สั่ง ให้ บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521 บัญญัติ ว่า “ถ้า ปรากฏ ว่า ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือ ผู้ปกครอง ตามมาตรา 1520 ประพฤติตนไม่สมควร หรือภายหลังพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองโดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

4. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1584/1 บัญญัติว่า “บิดาหรือมารดาย่อมมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุตรของตนได้ตามควรแก่พฤติการณ์ ไม่ว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก็ตาม”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

5. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 บัญญัติว่า “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้” ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

6. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/38 บัญญัติว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างคู่สมรส หรือระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้น ย่อมเรียกจากกันได้ในเมื่อฝ่ายที่ควรได้รับอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือได้รับการอุปการะเลี้ยงดูไม่เพียงพอแก่อัตภาพ ค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ ฐานะของผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณี”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

7. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 บัญญัติว่า “เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้ ในกรณีที่ศาลไม่พิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เพราะเหตุแต่เพียงอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ในขณะนั้น หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป และพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของผู้เรียกร้องอยู่ในสภาพที่ควรได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู ผู้เรียกร้องอาจร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งในคดีนั้นใหม่ได้”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

8. พระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัว และ วิธี พิจารณาคดี เยาวชน และ ครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 บัญญัติ ว่า “ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้ (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด (2) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้โอนมาตามมาตรา 97 วรรคหนึ่ง (3) คดีครอบครัว (4) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ (5) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว”ที่มา พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

9. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1

10. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1567 บัญญัติว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิ (1) กำหนดที่อยู่ของบุตร (2) ทำโทษบุตรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอนหรือปรับพฤติกรรม โดยต้องไม่เป็นการกระทำทารุณกรรมหรือทำร้ายด้วยความรุนแรงต่อร่างกายหรือจิตใจหรือกระทำโดยมิชอบ (3) ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูป (4) เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. อนุมาตรา (2) ตามถ้อยคำที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งฐานข้อมูลแสดงไว้ในฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

11. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1569 บัญญัติว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรในกรณีที่บุตรถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี” ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

12. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 2

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

13. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 บัญญัติว่า “ถ้าคู่สมรสหย่าโดยความยินยอม ให้ทำความตกลงกันไว้ในสัญญาหย่าว่าคู่สมรสทั้งสองฝ่าย หรือคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นจำนวนเงินเท่าใด ถ้าหย่าโดยคำพิพากษาของศาลหรือในกรณีที่สัญญาหย่ามิได้กำหนดเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ ให้ศาลเป็นผู้กำหนด”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

14. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 (ป.พ.พ. มาตรา 1520, 1521, 1567 (1), 1584/1). ข้อความในคำพิพากษาฉบับย่อ: “เมื่อคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรทั้งสองประกอบกับพฤติการณ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวแล้ว จึงมีเหตุสมควรเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง จาก จำเลย ซึ่ง เป็น บิดา มา เป็น โจทก์ ซึ่ง เป็น มารดา”ที่มา ระบบ สืบค้น คำพิพากษา คำสั่ง คำร้อง และ คำวินิจฉัย ศาลฎีกา (ค้นด้วยเลขคำพิพากษา) เปิดอ่านเมื่อ 30 ตุลาคม 2569, ข้อจำกัด: ข้อตกลงท้ายทะเบียนหย่าในคดีไม่ได้กำหนดที่อยู่ของบุตรไว้ อ่านจากข้อความที่ระบบสืบค้นแสดง ผลของคดีผูกกับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง

15. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 3

16. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14

17. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14

18. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 (ป.พ.พ. มาตรา 1521, 1566 วรรคสอง (5), 1582 วรรคหนึ่ง). ข้อความในคำพิพากษาฉบับย่อ: “ให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจสั่งให้บิดาหรือมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรแต่เพียงผู้เดียวได้”ที่มา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ค้นด้วยเลขคำพิพากษา) เปิดอ่านเมื่อ 30 ตุลาคม 2569, ข้อจำกัด: คู่ความมีสัญชาติอเมริกันและอังกฤษ ศาลต่างประเทศพิพากษาให้หย่าแต่ไม่ได้ชี้ขาดอำนาจปกครอง อ่านจากข้อความที่ระบบสืบค้นแสดง ผลของคดีผูกกับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง

19. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1

20. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 5

21. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1584/1 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 4

22. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 18

23. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 18

24. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 3

25. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14

26. คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 1218/2567 (ป.พ.พ. มาตรา 1564). ข้อ ความใน คำพิพากษา ฉบับ ย่อ: “ซึ่ง ผิด ไป จาก เจตนารมณ์ ของ คู่สัญญาที่ประสงค์จะให้ข้อตกลงหย่าในข้อ 1.2 เป็นไปเพื่อการเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์อย่างแท้จริง”ที่มา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ค้นด้วยเลขคำพิพากษา) เปิดอ่านเมื่อ 30 ตุลาคม 2569, ข้อจำกัด: ผู้คัดค้านไม่ได้โต้แย้งข้อเท็จจริงเรื่องที่อยู่ของบุตร อ่านจากข้อความที่ระบบสืบค้นแสดง ผลของคดีผูกกับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง

27. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582 บัญญัติ ว่า “ถ้า ผู้ใช้อำนาจปกครอง เป็น คนไร้ความสามารถ หรือ เสมือน ไร้ความสามารถโดยคำสั่งของศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาลจะสั่งเอง หรือ จะ สั่ง เมื่อ ญาติ ของ ผู้เยาว์ หรือ อัยการ ร้อง ขอให้ ถอนอำนาจ ปกครอง เสีย บางส่วน หรือ ทั้งหมด ก็ได้ ถ้า ผู้ใช้อำนาจปกครอง ล้มละลายก็ดี หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยก็ดี ศาลจะสั่งตามวิธีในวรรคหนึ่งให้ถอนอำนาจจัดการทรัพย์สิน เสีย ก็ได้”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ รวม แก้ไข เพิ่มเติม, ฐานข้อมูล กฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

28. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585 บัญญัติว่า “บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้ ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง ศาลจะตั้งผู้ปกครองในส่วนที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองนั้นก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินตามมาตรา 1582 วรรคสอง ศาลจะตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินก็ได้”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

29. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 18

30. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1584/1 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 4

31. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14

32. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 18

33. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 5

34. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 13

35. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/40 บัญญัติว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้นให้ชำระเป็นเงิน โดยวิธีชำระเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงกันให้ชำระเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่น ถ้าไม่มีการตกลงกันและมีเหตุพิเศษ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและศาลเห็นสมควร จะกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงินด้วยหรือไม่ก็ได้ ในกรณีขอค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร เมื่อมีเหตุพิเศษและศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แก่บุตร จะกำหนดให้บุตรได้รับการอุปการะเลี้ยงดูโดยประการใด ๆ นอกจากที่คู่กรณีตกลงกัน หรือนอกจากที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอก็ได้ เช่นให้ไปอยู่ในสถานการศึกษาหรือวิชาชีพ โดยให้ผู้ที่มีหน้าที่ต้องชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูออกค่าใช้จ่ายในการนี้”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

36. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569 (ป.พ.พ. มาตรา 1564, 1598/38, 1598/39; ป.วิ.พ. มาตรา 142 (5), 246, 252; พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 6). ข้อความในคำพิพากษาฉบับย่อ: “จึงไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนย่อมใช้บังคับได้”ที่มา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ค้นด้วยเลขคำพิพากษา) เปิดอ่านเมื่อ 30 ตุลาคม 2569, ข้อจำกัด: ข้อตกลงในคดีทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลพิพากษาตามยอมแล้ว อ่านจากข้อความที่ระบบสืบค้นแสดง ผลของคดีผูกกับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง

37. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 36

38. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/41 บัญญัติว่า “สิทธิที่จะได้ค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้น จะสละหรือโอนมิได้และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี”ที่มา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

39. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 7

40. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 26

41. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2567 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 26

42. พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 8

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/

43. พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 11 บัญญัติว่า “ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวหรือไม่ไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดขึ้นในศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลยุติธรรมอื่น ให้ศาลนั้นรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวแล้วเสนอปัญหานั้นให้ประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษเป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษให้เป็นที่สุดในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าตามคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษจะต้องเปลี่ยนแปลงศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลเดิมโอนคดีไปยังศาลดังกล่าว และให้ถือว่ากระบวนพิจารณาที่ได้ดำเนินการไปแล้วในศาลเดิมก่อนมีคำพิพากษาไม่เสียไป เว้นแต่ศาลที่รับโอนคดีจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม”ที่มา พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ฉบับรวมแก้ไขเพิ่มเติม, ฐานข้อมูลกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด. ตรวจถ้อยคำเมื่อ 30 ตุลาคม 2569

44. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2668/2556 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 18

45. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1521 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 3

46. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14

47. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 2

48. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1694/2569 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 36

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamfamilylaw.com/family/child-custody/